

määrättyssä sosiaalis-poliittisessa järjestelmässä." Erityistä huomiota tehokkuuden mittareiden kehittämisessä vaatii vastaanottajien aktiivinen rooli. "Vaikka meillä on runsaasti sosiologista tietoa kansalaistemme tarpeista, mieltymyksistä, mielipiteistä ja odotuksista, niin näitä tekijöitä ei ole kyetty ilmaisemaan adekvaatisti tehokkuuden indikaattoreissa." Tarvitaan syvällisempää erittelyä viestimien funktioiden eri tasoilla ja kokonaistehokkuuden osalta, mikä edellyttää vertailevia sekä monitieteisiä tutkimuksia, erityisesti psykologian ja sosiolingvistiikan tutkimustulosten soveltamista.

* * *

Seminaarin päätteeksi allekirjoitettiin muistio, jossa sovittiin yhteistyön jatkamisesta. Seminaariaineisto julkaistaan englanniksi tiedotusopin laitoksen julkaisusarjassa. Tutkitaan mahdollisuudet julkaista tutkimusantologiat Suomessa ja SNTL:ssa harjoitettavasta tutkimuksesta kummassakin maassa. Osapuolet päättivät ehdottaa TT-komitean sosiologian ryhmälle, että ryhdyttäisiin valmisteluihin kolmannen yhteisseminaarin järjestämiseksi Leningradissa toukokuussa 1983 ja varattaisiin mahdollisuudet tutkijavaihtoon tutkimusyhteistyön tehostamiseksi sekä seminaarin valmistelemiseksi. (Yksittäisiä tämän vuoden seminaarin esitelmiä voi tiedustella tämän kirjoittajalta.)

Jyrki Jyrkiäinen

Kulttuuritutkimusten ohjaimissa

Kulttuurin tutkijoita kokoontui otsikon "Kulttuuriseminaari Snellman 1981" alle viime toukokuun 20. ja 21. päivänä Metallityöväen liiton kurssikeskus Murikkaan Tampereella kartoittamaan ja pohtimaan, millaisista aineksista kulttuurin, varsinkin kansallisen kulttuurin tutkimus meillä muodostuu ja millaisia aineksia kenties puuttuu ja kaivataan. Alkuperäinen tavoite, kulttuuritutkimuksen ohjelman hahmottelu, oli jo ennen semi-

katsauksia

naaria todettu liian vaativaksi. Seminaarin olivat kutsuneet koolle Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos ja Tiedotusopillinen yhdistys TOY (käytännön järjestelyistä vastasi vanhemmista ja nuoremmista tutkijoista koostunut erityinen valmis-televa toimikunta). Murikan seminaari oli jatkoa tiedotusopin laitoksen ja Tiedotusopillisen yhdistyksen yhdessä järjestämälle kollokviolle "Kansallinen kulttuuri" joulukuussa 1980 Tampereella (kollokvion esitelmät on julkaistu kokoeimana PALDÄN, Leena & PIETILÄ, Kauko (toim.). Kansallinen kulttuuri. Kollokvioraportti. *Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, julkaisusarja B*, nro 3, 1981). Toukokuun seminaariin kutsuttiin joukko maan eturivin kulttuuritutkijoita (joitakin ehkä myös toisesta, jopa kolmannelta rivistä) syventämään kollokviossa esille tulleita teemoja, ja tavoitteeksi asetettiin aluksi kansallisen kulttuurin tutkimusohjelman laatimismahdollisuuksien kartoitus, sittemmin vaatimattomammin kansallisen kulttuurin tutkimuksen polttavien ongelmien esille tuominen. Professorit luetellen seminaariin osallistuiivat Osmo Apunen, Antti Eskola, Pertti Hemänuus, Lauri Honko, Pertti Karkama, Matti Klinge, Yrjö Littunen, Juha Manninen, Kaarle Nordenstreng, Hannes Sihvo, Juha Tolonen, Yrjö Varpio ja Heikki Paunonen (viimeksi mainittu vain lähettämänsä kirjallisen puheenvuoron välityksellä). Seminaarin kustannuksiin saatiin rahaa J.V. Snellmanin juhlavuoden toimikunnalta sekä Suomen Akatemialta

Kirjallisia esitelmiä ja lyhyempiä puheenvuoroja seminaarille esitettiin seuraavasti (osa otsikoista on tämän kirjoittajien laatimia):

Antti Eskola: Mitä voisi olla "kansallisen kulttuurin tutkimuksen ohjelma" sosiaalipsykologiassa?

Pertti Hemänuus: Haja-ajatuksia kansallisen kulttuurin tutkimusohjelman kehittämistä

Lauri Honko: Kansallisten juurien löytäminen (luku teoksesta TOMMILA, P. & REITALA, A. & KALLIO, V. (toim.). *Suomen kulttuurihistoria II*. Porvoo, WSOY, 1980, s. 42-62)

Pertti Joenniemi: Snellman vastaan parlamentaari-nen puolustuskomitea: vallan käsitteestä Suo-

men turvallisuuspolitiikassa
 Pertti Karkama: Missä kansallisen kulttuurin edellyttämä dialektinen ajattelutapa vielä elää ja voi elää?

Yrjö Littunen: Kansallinen kulttuuri kansainvälistyvässä maailmassa: tutkimusnäköaloja (avauspuheenvuoro)

Tarmo MalMBERG: Kulttuurin käsite ja kulttuuritutkimuksen metodologiat

Leena NORROS: Psykologinen tutkimus työn suunnittelussa

Heikki PAUNONEN: Kieli, yhteisö ja identiteetti
 Kauko PIETILÄ: Nykyaikaisen julkisuuden luontees- ta ja radikaalin journalismin mahdollisuudesta

Martti SIISIÄINEN: Kansallisen kulttuurin selektiivisyysmekanismeista

Seminaarin keskustelut tuottivat kaksi muita kiinteämpää teemaa. Taikka oikeastaan ensimmäisen - kysymyksen *kulttuuri-identiteetin* käsitteestä kulttuuritutkimusten hedelmällisenä keskeiskäsitteenä - tuotti professori Honko sekä seminaarin osanottajille toimittamallaan etukäteisaineistolla että mukaansa tempaavalla omakohtaisella esiintymisellä. Kulttuuri-identiteetin käsitteen havaittiin heti sisältävän sekä lupaavia tutkimusmahdollisuuksia että ongelmia. Kysyttiin, mitkä ovat relevantteja kulttuuri-identiteetin yhteisöjä, mikä on luonnollista, mikä muodostettua kulttuuri-identiteettiä, miksi nyt on syytä tarkastella kulttuuri-identiteettinä sen tapaisia asioita, joista aikaisemmin käytettiin esimerkiksi luokkatietoisuuden nimitystä.

Identiteettiteema oli seminaarin ensimmäisen päivän kantava keskustelunaihe. Kuitenkin professori Klinge viritti jo ensimmäisenä päivänä toista teemaa, josta sitten muodostui seuraavan päivän keskeinen aihe: *kansallisen kulttuurin idean mielekkyys ja kantavuus*. Tähän oli kirjallisisessa puheenvuorossaan kiinnittänyt huomiota jo professori Eskola (samasta oli puhunut Pertti Rautio "Kansallinen kulttuuri"-kollokviossa seuraavin sanoin: "Erityisesti viimeaikaisessa suomalai-

nessä keskustelussa tuntuu huolestuttavalta se, että kansallinen kulttuuri tunnutaan näkevän pakopaikkansa ja omana idyllinä yhä kauheammaksi käyvistä maailmasta. Joillekin kansallinen kulttuuri näyttäytyy vaihtohehtona repressoivalle ja manipuloivalle kansainväliselle kapitalistiselle markkinakulttuurille, joillekin toisille taas kansallinen kulttuuri on menneitten vuosikymmenien mallin mukainen varustus sosialismia ja sosialistista kulttuuria vastaan. ...[K]ulttuurille Aleksis Kiveä vääristellen kansallisen kulttuurin rauhan lehto voi muodostua todelliseksi tuonen lehdoksi." RAUTIO, Pertti. "Suuri linja" ja "Uuden Suomen" vuosikymmenet. Kokoeelmassa PALDÄN, L. & PIETILÄ, K. (toim.), emt., s. 43.)

Klinge ei pitänyt kovin onnellisena tiukkaa kiinnittymistä *kansalliseen* kulttuuriin, sillä meiltä puuttuu Suomessa ennen muuta *kansainvälisyttä*, tietoa, kykyä ja osallisuutta kulttuurin kansainvälisessä vuorovaikutuskentässä. Ylikansallisen massakulttuuriteollisuuden vastavoimana ei kansallisen kulttuurin ruginlapaideoologia pure, vaan tarvitaan korkeatasoista yleismaailmallista tai ainakin yleiseurooppalaista sivistystä. Saman sukuisia ajatuksia esitti Lauri Mehtonen todetessaan, että Snellmanin kansallishengen pohjalta aikanaan hahmottelema sivistystaistelu on käytävä tänä päivänä uudestaan koulussa ja yliopistossa.

Näiden kansallista ja kansainvälistä sivistystä koskettelleiden ajatusten varaan muodostui sitten toinen polarisaatio, jonka Klinge muotoili kysymykseksi (ja alustavaksi vastausehdotukseksi): Voidaanko kansalle pakottaa sivistys siihen tapaan kuin Snellman ajatteli? Sosialistisissa maissa näin tapahtuu, mutta eikö sama voisi olla meidänkin sivistyneistömme velvollisuus? - Professori Juha Manninen näki tällä Klingen Snellman-tulkinnalla käyppyyttä tämän päivän kulttuuri- taistelujen kannalta. Toisaalta sitten professori Apunen huolestui politiikan ja kulttuurin ylhäältäohjautuvuudesta, elitistisyydestä.

Mutta merkitseekö Mehtosen esittämä ajatus snellmanilaisen sivistystaistelun välttämättömyydestä, että sivistyneistölle luonnostaan ja loogisesti lankeaa kiplingiläinen "valkoisen miehen taakka" kansaan nähden? Seminaarissa jäivät näi-

den ajatusten pedagogiset implikaatiot pitkälti artikuloimatta - ristiriita yhtäältä sivistyksen *mahdollisuuksien* säilyttämisen ja kehittämisen ja toisaalta sivistyneistön *opettavan ja ohjaavan roolin* välillä jäi tuomatta keskustelujen polttopisteeseen.

Jos Kulttuuriseminaari Snellman 1981:n tavoitteena olisi pidetty kansallisen kulttuurin tutkimusohjelman hahmottelua, olisi yritys ainakin rampautunut edellä mainitun kaltaisissa seminaarin sisäisissä ristiriidoissa. Seminaari ei onnistunut kysymään itseltään, mitä sen sisällä risteileet kohteliaat konfliktit oikein olivat, mistä ne tulivat, miten olivat kehittyneet seminaarilaisten välille. Sinne, ristiriitojen lähteille asti pitäisi kehties mennä tai päästä, ennen kuin kulttuurin tutkimusohjelma olisi muutakin kuin riitaesine, resurssin tapaista. Mutta tietojen ja mielipiteiden vaihdon ja valaisun foorumina seminaari kyllä onnistui ilmeisesti normaalilla tavalla.

Seminaarin tuottama aineisto pyritään julkaisemaan samassa muodossa kuin "Kansallinen kulttuuri"-kollokvion raporttikin.

Leena Paldán ja Kauko Pietilä
(valmistelevan toimikunnan
nuorimmat jäsenet)

kirja~arvioita

Mielipidemittaukset ja julkisuus

HOLMBERG, Sören & PETERSSON, Olof. *Inom felmarginalen. En bok om politiska opinionsundersökningar.* Stockholm, LiberFörlag, 1980.

Poliittisten mielipiteiden tutkimuksesta on muutamassa vuosikymmenessä tullut ammatti ja se on saanut yhä enemmän huomiota. Lyhyessä ajassa tämä nuori ammattikunta on onnistunut hankkimaan piirteitä, jotka on totuttu liittämään maailman vanhimpaan ammattiin. Tätä mieltä on ainakin amerikkalainen mielipidetutkija Roper. Tutkijapari Holmberg ja Petersson ovat ottaneet tehtäväkseen ruotsalaisen mielipidetutkimuksen analyysin.

Kun eritellään poliittisten mielipiteiden tutkimusta ollaan tekemisissä tavallisimmin normaalia markkinatutkimusta tekevien laitosten julkisivujen kanssa. Holmbergin ja Peterssonin mukaan poliittisten galluppien tekeminen ei ole taloudellisesti erityisen kannattavaa. Sen sijaan esimerkiksi keskustelua herättävät vaaliennusteet ovat erinomaista PR-aineistoa tekijöilleen. Ne saavat helposti puolivirallisen leiman ja tällä tavalla kohottavat laitosten arvovaltaa. Esimerkiksi Ruotsin ehkä tunnetuin mielipiteitä tutkiva laitos Sifo, professori Hans Zetterbergin yksityinen perheyritys, on varsinkin alkuaikoina paljolti rakentanut toimintansa tällaisen ajatuksen varaan.

Poliittiset mielipidetutkimukset tehdään useimmiten tavanomaista huolellisemmin. Vaalit ovat todellinen testi tuloksille. Eräät ruotsalaiset tutkimuslaitokset käyttävät vaalien alla jopa tarkempia menetelmiä kuin vaalien väliuuvosina. Tämä antaa myös jonkinlaisen perustelun sille, miksi tällaiseen tutkimukseen kannattaa suhtautua vakavasti.

Holmberg ja Petersson käsittelevät kirjasaan kolmea teemaa. Nämä kaikki ovat itse asiassa vanhoja keskustelunaiheita aina tämän tyyppisen tutkimuksen syntyajoilta, 1930-luvulta lähtien. Ensimmäinen tema koskee vaikutusval-

PSYKOLOGIA -82

Tilaa: Kuusi numeroa vuodessa 80,- PS-tili 9544-2
jäsentilaus 70,- (sis. jäsenmaksun),
opiskelijatilaus 45,- (sis. jäsenmaksun)
irtonumero 15,-

Psykologia-lehden osoite:
Snellmaninkatu 9-11 00170 Helsinki 17 puh. 90-608586
Julkaisija: Suomen psykologinen seura ry.